

ПІДРУЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК МЕТАТЕКСТ

Олена Горошкіна,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка відділу навчання
української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України*

Підручник – це друкована або електронна навчальна книжка, яка містить систематизований і методично адаптований матеріал, що забезпечує досягнення освітніх результатів, визначених у Державному стандарті і конкретизованих у модельних програмах [2].

Прикметними ознаками підручника української мови є наявність у ньому визначень мовознавчих і мовленнєвознавчих понять, правил, що регулюють написання слів або вживання розділових знаків, представлених у різний спосіб (як текст, таблиця, схема, колаж тощо), системи вправ, текстовий матеріал яких має значний обсяг інформації різного тематичного спрямування, ілюстративного матеріалу. Підручник містить не тільки вербальну інформацію, а й візуальну, тобто набуває ознак креалізованості. Останнім часом невід’ємним складником підручника став електронний додаток, що може включати інтерактивні вправи, словники, відеоролики тощо. У попередніх публікаціях ми обґрунтували, що «методично доцільне включення QR-кодів в освітній процес сприяє інтенсифікації самостійної діяльності учнів, активізації їхньої пізнавальної активності» [2, с. 42]

Наявність поліаспектних складників активізує дослідницьку увагу до підручника представників різних наук і наукових напрямів – педагогіки, лінгводидактики, мовознавства, психології, психолінгвістики, інформатики.

Особливе місце посідає текстознавчий підхід до вивчення підручника як сукупності текстів, як метатексту, адже підручник

– текстова одиниця. У мовознавстві існує багато визначень тексту. Узагальнивши значну частину їх, доходимо висновку, що текст як синтез мисленнєвої, мовної, мовленнєвої діяльності містить низку складників мовного, прагматичного, стилістичного, культурологічного характеру, які різною мірою представлені в підручниках української мови.

Підручник української мови можна вважати педагогічним, лінгвокультурним феноменом, адже це видання репрезентує тяглі традиції підручникотворення. Підручник є частиною культури, що містить сукупність текстів різної жанрово-стильової і тематичної належності, об'єднаних однією обкладинкою. Кількість, якість текстів, зміст підручника (його концептуальна ідея, система добору і розташування текстів дають підстави вважати його метатекстом).

Метатекстову природу підручника можна пояснити низкою чинників: по-перше, до створення книжки почасти залучений не один автор, а колектив, тобто колективний автор, який реалізує певну концепцію – індивідуальну або колективну. По-друге, процес підготовки підручника залежить від багатьох умов і обставин: мовних (зміна правопису впливає на зміст підручника), соціально-культурних, морально-етичних, естетичних тощо. По-третє, підручник є комплексним текстом, що об'єднує різні тексти. По-четверте, випуск підручника – це злагоджена робота багатьох людей (авторів підручника, авторів текстів, на яких побудовані вправи, словникових статей тощо), редакторів, коректорів, художників, верстальників та ін., результатом діяльності яких є цілісний і завершений текст підручника. По-п'яте, кожен підручник має певну композицію, система його рубрик інваріантна і спрямована на привернення уваги суб'єктів освітнього процесу. Різноманітні варіанти рубрикації навчальної книжки виконують функцію інформаційного доповнення.

Отже, підручник української мови можна вважати метатекстом, тобто сукупністю текстів, що утворюють

тематично-жанрову систему, яка об'єднує змішані, перервані, цілісні тексти різної жанрово-стильової належності в єдине ціле, що має графічне дизайнерське оформлення й виконує низку функцій (розвивальну, виховну, інформаційну та ін.) в освітньому процесі.

Використана література

1. Горошкіна О. М., Греб М. М., Горошкін І. О., Караман С. О. Функції QR-кодів у структурі підручника української мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 78. №. 4. С. 32-46. DOI:org/10.33407/itlt.v78i4.3360.

2. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М.І. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2015. 320 с.

ПРОБЛЕМИ КОНКУРСНОГО ДОБОРУ ПІДРУЧНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ніна Голуб,

доктор педагогічних наук, професор,

провідний наук. співробітник

відділу навчання української мови та літератури

Інституту педагогіки НАПН України

Розроблення підручника – складний і тривалий процес. Особливо, якщо автори реалізують нові ідеї й роблять це методично виважено й за чітким алгоритмом, відповідно до якого появі рукопису передують створення концепції. Віддзеркаленням цієї концепції є модульна програма, що базується на новій редакції Державного стандарту базової середньої освіти (якщо це програми для 5-6 чи 7-9 класів) й авторських ідей щодо реалізації освітніх завдань.